

Tapaus Lomborg ja ”oikean totuuden” vartijat

Keijo Paunio

Kesän kynnyksellä yhteiskuntatieteilijät pohtivat Tanskassa vaihtoehtoisia ratkaisuja Kioton sopimuksen taloudellisille päätöksille. Tilaisuuden pääjärjestäjän, tilastotieteilijä Bjørn Lomborgin persoona herätti epäilyjä. Muiden muassa *Helsingin Sanomien* toimittaja arvioi Lomborgin tiedeyhteisön hylkiöksi. Mutta onko asia näin?

Lomborg kirjoitti kirjan *The Skeptical Environmentalist*, jonka julkaiseminen yritettiin estää. Kirjan ilmestyttyä vuonna 2001 virisi luonnontieteilijöiden parissa kiihkeä keskustelu ja tanskanmaalla, kirjoittajan kotimaassa, alkoi pari vuotta kestänyt hämmästyttävä prosessi, jonka kohteena oli kirja ja sen kirjoittaja.

Prosessiin liittyi vahvasti poliittisia piirteitä ja tieteellisen argumentoinnin sijasta oikeassa olemisen järkkymättömän uskon dogmaattisia kannanottoja. Käsiteltävä asia koskettaa myös meitä suomalaisia.

Kuka on Bjørn Lomborg?

Lomborg on Aarhusin yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen tilastotieteen apulaisprofessori ja entinen Greenpeacen jäsen. Vuonna 1997 hän perusti tutkimusryhmän selvittämään erään amerikkalaisen ekonomistin väitteitä globaalin tilan paranemisesta. Seuraavana vuonna julkaistiin preliminääriset tulokset neljänä artikkelina *Politiken*-lehdessä. Vastoin odotuksia tulokset osoittivat maailman tilan yleisesti ottan parantuneen.

Samana vuonna Lomborg julkaisi Tanskassa kirjansa *Verdens sande tilstand*. Koulutukseltaan tilastotieteilijänä hänellä on ollut mahdollisuus kyseenalaistaa laajalti hyväksytyjä käsityksiä olosuhteiden globalista huononemisesta. Runsaalla julkisella kirjoittamisellaan hän on

aikaansaanut valtaisan mielipiteiden vaihdon lehdistön palstoilla.

Helmikuussa 2002 Lomborg nimitettiin ympäristöä arvioivan instituutin (EAI) johtoon.

Kirjasta *The Skeptical Environmentalist* tehtiin kaksi ilmiantoa Tanskan tutkimuseettiselle komitealle (Danish Committee on Scientific Dishonesty) maaliskuussa 2002. Tämä tapahtui tanskalaisen biologin Kåre Fogin välityksellä amerikkalaisen Stuart Pimmin ja hollantilaisen Jeffe Harveyen toimesta. Teos joutui käsitteilyyn, joka oli kaukana niistä Suomen tutkimuseettisen neuvottelukunnan periaatteista, joita meillä pyritään tarkkaan seuraamaan.

Jälkeenpäin arvioiden teosta ruodittiin silmänpistävän tarkoitushakuisesti. Asiaa käsiteli toimikunta, jonka puheenjohtajana toimi tunnettu poliitikko. Paneelin jäsenet oli valittu tarkoin ja esimerkiksi asiantuntijoiksi kutsuttiin alan kansainvälisiä, tunnustettuja tutkijoita, joiden tiedettiin olevan syvästi sitoutuneita yhteen totuuteen.

Kirjan tuomitseva päätös julistettiin tammikuun alussa 2003 ja levitettiin tehokkaasti kansainväliseen mediaan. Sen mukaan kirja rikkoi tieteellisiä normeja eikä siinä otettu huomioon vastakkaisia tuloksia. Tanskalaisen eettisen komitean mukaan kirja oli hyvän tieteellisen toiminnan vastainen. Bjørn Lomborg leimattiin näin diletantiksi ja epärehelliseksi tutkijaksi.

Tiedeyhteisö ryhdistäytyi

Tästä alkoi kuitenkin tiedeyhteisössä ryhdistäytyminen niin Tanskassa kuin muuallakin ihmetyksen ja vastalauseiden myrskynä. Tammikuun 10. päivänä vuonna 2003 Jens Morten Hansen, Tanskan tieteen keskustuomiston johtaja, kirjoitti Cambridge-kustantamon Web-sivuilla kitkerän artikkelin ja totesi eettisen komitean

(DCSD) päätöksen epäasialliseksi. Hansen kirjoittaa, että "ei ole epärehellistä tahi epäeettistä esittää teoria tai hypoteesi, joka saatetaan osoittaa vääräksi. Jos näin olisi, käytännöllisesti katsoen kaikki aktiiviset ja kompetentit tutkijat olisivat epärehellisiä".

Tanskan tiedeministeriö otti tämän leimavan päätöksen uuteen käsittelyyn ja uusi päätös annettiin joulukuussa 2003. Se puhdisti Bjørn Lomborgin maineen. DCSD ilmoitti maaliskuussa tänä vuonna, ettei se ryhdy käsittelemään tapausta uudelleen. Ensimmäinen tuomittava päätös julkaistiin englannin kielellä ja lehdistötilaisuuden saatelemana. Tämä viimeinen päätös julkistettiin mahdollisimman näkyvästi ja vain tanskan kielellä. .

Ei ole kysymys siitä, ovatko Lomborgin teorit paikkansapitäviä tai vääriä, vaan siitä, että Tanskan tutkimuseettinen komitea (DCSD) on vaarantanut uskottavuutensa tavassaan käsitellä asiaa. Edessä on pyykinpesun aika. Tapaus tuo epämiellyttävällä tavalla myös mieleen menneen ajan tieteen mustan historian.

Politiikka ja tiede nivELYVÄT huonosti toisiinsa

International Heraldine Tribunen nettikolumnissa Roger Pielke Jr. kirjoittaa 20.1.2003: "Ei ole uutta tai problemaattista, että tiedemiehet ovat poliittisesti sitoutuneita. Asian tekee huolestuttavaksi se, että nämä tiedemiehet ovat valinneet tieteen aseeseen poliittisessa kamppailussa." Esimerkiksi Peter H. Raven, American Association for the Advancement of Sciencesin presidentti, painosti kollegojensa kanssa kirjan kustantajaa, Cambridge University Pressiä, keskeyttämään julkaisemisen.

Raven esitti erääksi syyksi hyökätä kirjaa vastaan sen, että "Lomborgin argumentit salivat korporaatiot ja hallitukset peittämään päänsä hiekalla väittäen, että mitään ei ole tapahtumassa". Lähtökohtana on, että koska Lomborgin tiede on väärää, hänen näkökul-

mansa hyväksyvien poliitikkojen kannanotot ovat vääriä. Kuitenkaan Lomborgia vastustavat tutkijat eivät ole osoittaneet mitenkään, että kirjaa olisi käytetty väärin poliittisessa debatissa. Prosessi, jonka tarkoitus oli osoittaa epäilijä huijariksi onkin johtanut päinvastaiseen reaktioon. Lomborgin kiivaat vastustajat näyttävät nyt oudossa valossa.

Tanskan tutkimuseettisen komitean (DCSD) ohjaama draama sai taas näkemään, että edelleen on olemassa tiedemiehiä, jotka uskovat löytäneensä tutkimuksissaan sen ainoan totuuden. Keinoja kaihtamatta he uskonsa viritäminen pyrkivät vaimentamaan vieraita hypoteeseja tarjoavat. Historia näyttää toistuvan vuosidastasta toiseen.

DCSD:n uskottavuuden palauttaminen vaatii puhdistavat toimenpiteensä, mutta se on jo tanskalaisten oma asia. Leidenin yliopiston molekyyli- ja genetiikan emeritus professori Arthur Rorsch arvioi Web-artikkelissaan Tanskan tutkimuseettisen komitean palvelleen verraten hyvin viimeiset kymmenen vuotta mutta sen säännöt menettelytavoista ovat varsin primitiiviset. Tosin aikaisemmin Tanskan tutkimuseettisessä komiteassa käsiteltiin vain lääketieteellisiä vilppitapauksia. Nyt komitea on jakautunut moniin eri tieteisiin pureutuviin fraktioihin. Kysymyksessä on raskas järjestelmä ja ehkä on niin, että niissä ei aina tiedetä mitä tapauksia naapurijaostossa kulloinkin on käsiteltävänä.

Muistutettakoon lopuksi, mitä Suomen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan vuonna 2002 julkaisemissa ohjeissa tieteellisen vilpin ehkäisemiseksi sanotaan: tieteelliseen vilppiin eivät kuulu aidot tieteelliset tulkinta- tai arviointierimielisyydet.

Tästähän oli kysymys Lomborgin tapauksessa.

Kirjoittaja on Turun yliopiston emeritus kansleri ja rehtori sekä parodontologian emeritusprofessori. Hän toimi Tutkimuseettisen neuvottelukunnan puheenjohtaja 1991–2001.